

Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi (KMÜ EFAD)

Karamanoğlu Mehmetbey University Journal of Literature Faculty

E-ISSN: 2667 – 4424

<https://dergipark.org.tr/tr/pub/efad>

Tür: Araştırma Makalesi
Kabul Tarihi: 23 Nisan 2021

Gönderim Tarihi: 13 Mart 2021
Yayımlanma Tarihi: 13 Mayıs 2021

Atf Künyesi: Uysal, S. (2021). “Kırgızistan’da Türkiye Türkçesi Öğretiminde Kültürel Farkındalık Oluşturma: KTMÜ Hazırlık Sınıfı Örneği”. *Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, 4 (2021 Yunus Emre ve Türkçe Yılı Yabancı Dil Olarak Türkçe Öğretimi Özel Sayısı), 104-112.

DOI: <https://doi.org/10.47948/efad.896211>

KIRGIZİSTAN’DA TÜRKİYE TÜRKÇESİ ÖĞRETİMİNDE KÜLTÜREL FARKINDALIK OLUŞTURMA: KTMÜ HAZIRLIK SINIFI ÖRNEĞİ

Seçkin UYSAL*

Öz

Yabancı dil öğretiminde kültür aktarımı dil bilgisi kurallarının öğretilmesi kadar önemlidir. Hedef dilin kültürüne uyumda öğretimin gerçekleştiği ülke, çevre, sınıf ortamı; öğrencilerin yaşları ve dil öğrenme amaçları gibi yan etkenler vardır. Bunun yanında kaynak dilin kültürü ile hedef dilin kültürü arasındaki benzerlikler ve farklara odaklanarak kültürel farkındalık oluşturmak dil öğretiminde önemlidir. Dil öğretimi alanında araştırmalar genellikle ders materyallerindeki içeriklere odaklanmakta, bu çalışmalar çoğunlukla içeriklere dair sayısal veriler sunmaktan öteye gidememektedir. Nicel araştırmaların betimleyici yaklaşımlarının çözüm ve yöntem sunma eksikliği nitel araştırmalarla giderilebilir. Bu nitel araştırmada Kırgızistan-Türkiye Manas Üniversitesi Türkiye Türkçesi hazırlık sınıfı öğrencilerinin kültürel farkındalıklarını ölçmek için öğrencilere beş açık uçlu soru yöneltilmiş öğrencilerden soruları yazılı olarak cevaplamaları istenmiştir. Elde edilen bulgular temalara göre sınıflandırılmış, her tema başlığı altında kültürel unsurların arka planları incelenip Kırgızistan-Türkiye Manas Üniversitesi Yabancı Diller Yüksekokulunda Türkiye Türkçesi öğretimi gözlemlerine dayanarak Kırgızistan’da kültürel farkındalık oluşturma ile ilgili başarılı yönler belirtilmiş, karşılaşılabilecek sorunlar üzerinde durulmuştur. Her tema başlığı altında birtakım çözüm önerilerinde bulunulmuştur. Kültürel farkındalık oluşturma genellikle öğretici merkezli olarak ele alınmışsa da yer yer dil öğrenenlerin tutumlarına ve Altın Köprü Türkçe Öğretimi Ders Kitabı temalarına da değinilmiştir. Çalışmada kaynak dilin kültürü ile hedef dilin kültürünün öğretici tarafından bilinmesi, kültürel unsurların oluşumlarının izah edilmesi ve öğretim ortamının da kültürel unsurlarla dizayn edilmesi şeklinde özetlenebilecek bir sonuca varılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Türkçe Öğretimi, Kırgızistan, Kültürel Farkındalık, Hazırlık Sınıfı.

KTMU Preparatory Class Case Study: Creating Cultural Awareness in Teaching Turkish in Kyrgyzstan

Abstract

Culture transfer is just as important as teaching grammar rules when teaching foreign languages. These are several factors which can affect student adaptation to the culture of a target language such as country, environment, classroom, age, and the purposes of learning the foreign language. The source language and target language’s cultures may be different; therefore, it is critical to teach the target language by also creating cultural awareness. Research in foreign language teaching generally focuses on the content of teaching materials and consists of numerical results from this content, which means that quantitative research cannot address the issue of cultural transfer effectively. Despite being a generally effective way of finding solutions, quantitative research is not adequate to suggest methods or solutions in this field. In this qualitative study, five questions were

* Okt, Kırgızistan-Türkiye Manas Üniversitesi, Yabancı Diller Yüksekokulu, Bişkek/Kırgızistan. E-Posta: seckin.uysal@manas.edu.kg. Orcid: <https://orcid.org/0000-0001-7315-7429>

asked to Turkish preparatory students studying at Kyrgyz-Turkish Manas University for the purpose of determining their awareness of the Turkish language and culture. The questions were classified by theme, and in each theme's title, elements of culture were discussed. Solutions were suggested based on the level of experience of teachers in the Turkish preparatory program at Kyrgyz-Turkish Manas University. In addition, creating cultural awareness was discussed from the perspective of student attitudes, teacher attitudes, and the course books used (Altın Köprü Türkçe Öğretimi Ders Kitabı). The results of this study suggest that the teacher should know the target language's culture just as well as the source language's, cultural elements should be explained by creating cultural awareness, and the classroom or curriculum should be designed bearing in mind the target culture.

Keywords: Teaching Turkish, Kyrgyzstan, Cultural Awareness, Preparatory Class.

Giriş

Yabancı dil öğretimi ve öğrenimini konu edinen bilimsel çalışmaların hemen hemen hepsinde dil ve kültür tanımları yapıldığı, ardından dil-kültür ilişkisi üzerinde durulduğu görülür (Stern, 1993: 247-248), (Williams, 1994: 77-78), (Çiftınar ve Tanır, 2013: 101), (Ökten ve Kavanoz, 2014: 847-848), (Memiş, 2016: 608-609), (İşcan, 2017: 438). Kültür kavramını sözcüğün etimolojisi temelinde incelemek kültürel farkındalık kavramına da ışık tutması açısından önemlidir. Latince *tarım ve hayvancılık yapma* anlamındaki 'cultura' sözcüğü XIII. yy.'da *ekili arazi* anlamında kullanılmış, XVI. yy.'dan sonra *biriktirilen her şey* anlamıyla yaygınlık kazanmıştır. XVIII. yy.'da Aydınlanma Çağında önce Fransa ardından İngiltere ve Almanya'da eğitim ve psikoloji bilimlerinde terim olarak kullanılmaya başlanmış, XIX. yy.'da bugünkü (Fr., İng. Culture, Alm. Kultur) anlamını kazanmıştır (Riley, 2007: 21-22).

Kültür kendi içinde gelişen ve değişen, aynı zamanda farklı kültürlerden de beslenip biriktirebilen hatta toplumlardan öte aileye ve bireye kadar indirgenebilen bir yapıya sahiptir. Kültürün bu özelliklere sahip olması dil öğretiminde kültürel aktarımı çoğunlukla zor ve karmaşık hâle getirir. Söz konusu Türkiye Türkçesi öğretiminde kültür aktarımı ise durum daha da hassastır. Bir ucu ve kökü Orta Asya'da olan diğer ucu Doğu Akdeniz ve Güneydoğu Avrupa'ya kadar uzanan geniş bir alanda birikmiş ve komşu coğrafyaların kültürleriyle de harmanlanmış bir kültürün aktarımında geniş bilgi birikimine ihtiyaç vardır.

1. Kuramsal Çerçeve

Kültür aktarımı tematik ve kültürel farkındalık (İng. Cultural awareness) olmak üzere iki alanda incelenebilir. Kültürün tematik alanına Fantini'nin belirttiği; somut eserler (heykel, mimari, resim), sosyal davranışlar (iletişim kurma yolları ve kalıpları), mantalite (fikir, inanç ve değerler) girer (Fantini, 2013: 2). Kültürel farkındalık ise kişinin kendi kültürü ile birlikte ilgi alanına giren diğer kültürleri de tanınmasıdır. Türkiye Türkçesi öğretiminde kültür aktarımının okuma-anlama, dinleme-anlama metinleriyle ve kültürel konuların spontane anlatımlarla sınırlandırılması hedef dilin kültürünü bilme ve tanıma konusunda istenilen sonuçları vermez. Dolayısıyla Türkiye Türkçesi öğretiminde öğrenenlerde kültürel farkındalık oluşturmak gerekir. Dil öğreticisinin bilmesi gereken temel tarihî, coğrafî, sosyolojik konular vardır. Hem Türkiye Türkçesi hem de Orta Asya toplulukları tarihî süreçte farklı kültür daireleriyle etkileşim hâlinde olmuşlardır. Böylece Türkiye Türkçesinin Kırgızistan'da öğretiminde arka plandaki oluşum süreçleri bilinmeden anlaşılması zor birtakım olgular olduğu gözlemlenmektedir.

2. Yöntem

Bu çalışma 2020-2021 eğitim-öğretim yılı Kırgızistan-Türkiye Manas Üniversitesi Yabancı Diller Yüksekokulu TTR 001 kodlu Türkiye Türkçesi dersini alan danışman öğretmeni olduğum 416 Öğle grubu hazırlık sınıfı öğrencilerinin Türkiye Türkçesinin kültürü hakkındaki bilgilerini ölçmeyi ve ölçülen değerler (bulgular) ışığında kültürel farkındalık oluşturmada bazı öneriler sunmayı amaçlamaktadır. Bu amaçla Türkiye Türkçesi hazırlık sınıfında eğitim gören ve şu anda B2 seviyesinde olan on bir öğrenciye hedef kültüre dönük açık uçlu beş soru yöneltilmiş, soruları cevaplama süresi de yirmi beş dakika olarak belirlenmiştir. Öğrencilere yöneltilen sorulardan dördü Fantini'nin somut eserler, sosyal davranışlar ve

mantalite sınıflandırması (Fantini, 2013: 2) bağlamında oluşturulmuştur. Somut eserler için yöneltilen “*Hangi şehirleri ve turistik yerleri, yapıları tanıyorsunuz?*” sorusudur. Bu soru Türkiye’deki tarihî ve turistik yerlerin, somut kültüre ait unsurların bilinip bilinmediğini ölçmeyi amaçlamaktadır. Kültürün ikinci bileşeni olarak ifade edilen sosyal davranışlar ile ilgili “*Saygı geleneklerinden aklınıza ilk gelenleri yazınız?*” sorusu yöneltilmiştir. Kültürün fikir, inanç ve değerleri kapsayan mantalite bileşeni ile ilgili iki soru sorulmuştur. Bunlardan ilki; “*Bayramlara ve özel günlere örnekler veriniz?*”, ikincisi “*Uzak ve yakın tarihlerde yaşanan olaylardan hangilerini biliyorsunuz?*” sorusudur. Beşinci soru ise kültür bileşenlerinden bağımsız olarak eğitim konusu ile ilgilidir. Soru: “*Hazırlık sınıfı eğitim hayatınızda neleri değiştirdi?*” şeklindedir. Bu soruyla Kramsch’ın (1993), kaynak ve hedef kültürün kesiştiği noktada dil öğrenenlerin bilinçli ve bilinçsiz arayıp buldukları üçüncü yerin kendileri için neleri ifade ettiğini tespit etmektir. Bütün sorular Türkiye Türklerinin kültürünü yani hedef kültürü ölçmeyi amaçladığından sorulara Türk kültürü, Türkiye sözcükleri eklenmemiştir. Sorulara cevap veren on bir öğrencinin tamamı Kırgızistan vatandaşı Kırgız öğrencilerdir. Öğrencilerin hiçbiri Kırgızistan dışına çıkmamış, ayrıca hiçbirinin hazırlık sınıfından önce Kırgızistan’da yaşayan Türkiyeli biriyle iletişimleri olmamıştır. Dolayısıyla Türkiye Türklerinin kültürü ve Türkiye hakkındaki bilgi kaynakları ders materyalleri, danışman öğretmen, Türkiye’yi ziyaret etmiş Kırgızlar, Türk dizileri ve filmleri ile sosyal medyadır. Öğrencilerin sorulara verdikleri cevaplar Fantini’nin sınıflandırmasının (Fantini, 2013: 2) temalarına göre temellendirilmiş; fikir, inanç ve değerlere dayalı iki soru tek başlıkta diğerleri ayrı başlıklar altında değerlendirilmiştir.

3. Somut eserler

Kültürlerde somut eserler çok çeşitlidir, dolayısıyla çok kapsamlıdır. “*Hangi şehirleri ve turistik yerleri, yapıları tanıyorsunuz?*” sorusu ile coğrafyada yer alan taşınmaz tarihî eserler ile turistik bölgelere dair bilgiler ölçülmek istenmiştir. Bir öğrenci bu soruyu yanıtlamamış, on öğrencinin ortak cevabı *İstanbul* olmuştur. İstanbul’daki *Topkapı Sarayı*, *Aya Sofya Cami*, *Kız Kulesi İstanbul* cevabını veren öğrencilerin yarısı tarafından bilinmektedir. Bu tarihî yerlerin bilinmesi *Altın Köprü Türkçe Öğretimi Ders Kitabı (A2)* görsellerine bağlanabilir.

1. Dinleyelim-İşaretleyelim

Masaldan Masala İstanbul

Figür 1: *Masaldan Masala İstanbul* (Dinleme-Anlama) metni (Komisyon, 2020a: 8).

5. Okuyalım-İşaretleyelim

Kız Kulesi

Bir zamanlar İstanbul'da çok güçlü bir imparator varmış. Ülkesi cennet gibiymiş, hazinesi doluymuş, ordusu büyükmüş ama kendisi de güzel kansı da çok mutsuzmuş. Çünkü çocukları yokmuş. Bir gün ülkedeki bütün büyücülerini çağırıp onlardan yardım istemişler. Büyücüler hep birlikte bir iksiri hazırlamışlar ve imparatorun kansı bu iksiri içtikten sonra hamile kalmış. Sonunda bir kız çocuğu dünyaya getirmiş.

Bebeğin birinci yaş gününü büyük törenlerle kutlamışlar. Şenlikler düzenlemişler ve havai fişekler patlatmışlar. Bütün fakirlere yemek vermişler. Saraydaki kutlamalara büyücülerini de çağırmışlar ama içlerinden birini unutmuşlar. O büyücü bu duruma çok kızmış. Saraya gidip herkesin içinde "Prenses on sekiz yaşında ölecek. Onu bir yılın öldürecek." diye bağırarak. İmparator çok kızmış ama aynı zamanda da çok korkmuş. Büyücüyü en ağır şekilde cezalandırmış. Daha sonra kızını korumak için denizin ortasına küçük bir saray yaptırmış. Küçük kız yıllarca bakıcılardan başka hiç kimse görmemiş.

Figür 2: Kız Kulesi (Okuyalım-İşaretleyelim) metni (Komisyon, 2020a: 10).

Diğer turistik bölgeler olarak; *Antalya*, *Kapadokya* ve *İzmir* yazılmıştır. Ancak buralardaki kültürel eserlere ve mirasa dair örnekler verilmemiştir. Bu bölgelerin öğrenciler tarafından sadece popüler turistik bölgeler olarak algılandığını göstermektedir. İki öğrencinin Mardin'i yazması bu çalışmadan kısa bir süre önce *Altın Köprü Türkçe Öğretimi Ders Kitabı B2, 3. Ünite Konusu olan Sinema* (Komisyon, 2020b: 40-55) ile ilgili olarak Türk dizileri konusunun ele alınmasından sonra bir öğrenci tarafından *Hercai* adlı TV dizisinin bazı sahnelerinin Mardin'de çekildiği bilgisinin belirtilmesine bağlanabilir.

Öğrencilerin Türkiye'deki kültürel ve turistik yerlere dair bilgilerinin sınırlı olması Türkiye'yi ziyaret etmemelerine, orta öğretim coğrafi bilgilerinin az olmasına veya konuya ilgisiz kalmalarına bağlanabilir. Bu verilere göre, *Kültürel farkındalık oluşturmak* için ders materyalleri dışında görsel materyaller (harita; resim, turistik broşür, seyahat dergileri vs.) kullanılması bu konudaki yardımcı gereçler olacaktır.

4. Sosyal Davranışlar

Fantini'nin topluma ait kültür değerlerini baz alarak yaptığı sınıflandırmanın (Fantini, 2013: 2) bireysel kültür bilgisine dair olanı (Riley, 2007: 40-41) tarafından yapılmıştır. Bu tasnifte bireysel kültür bilgisi üçe ayrılır: Bunlardan ilki (know-that) bireyin doğru olduğuna inandığı inançlar ve değişmeyen değerlerdir. Felsefecilerin *dünya görüşü*, sosyologların *içselleşmiş alışkanlık* tanımlarına yakındır. İkincisi (know-of) güncel olaylar ve meşguliyetlerden oluşur. Üçüncüsü (know-how) bireyin yeteneklerinden, kapasitesinden, nerede, nasıl davranacağını bilmesinden oluşur. Dil öğretiminde *kültürel farkındalık oluşturmada* öğreticiyi ilgilendiren birincil unsur yukarıdaki tasnifte birinci sırada yer alan inançlar ve değişmeyen değerlerdir. Kültürel içerikli sosyal davranışlarda ilk akla gelen saygıya dayalı davranışlardır. Bu temadaki "*Saygı geleneklerinden aklınıza ilk gelenleri yazınız?*" sorusunu bir öğrenci cevaplamazken bir öğrenci de soruya konu dışında cevap vermiştir. Dokuz öğrenciden dördü *büyüklerin ellerini öpme*, *yaşlılara saygılı davranma* ve *resmî söylemlerde 'siz' kişi zamirini kullanma* kültürlerini bildiklerini belirtmişlerdir. *Yaşlılara saygı* ve *siz* hitabı evrensel sayılabilecek kültür unsurları iken *büyüklerin ellerini öpme* kültürü genellikle Türkiye ve Orta Doğu ülkelerinde görülen bir uygulamadır. Öğrencilerin bu

kültürel unsuru fark etmeleri TV dizilerine ve *Altın Köprü Türkçe Öğretimi Ders Kitabı (B1)* görseline bağlanabilir.

Figür 3: *Bayram Hazırlığı* (Okuyalım-Yerleştirelim) metni görseli (Komisyon 2020b, 41).

“*Büyüklerin ellerini öpme*” gibi Orta Asya toplumlarında olmayan bir geleneği kültürel karşılaştırma yöntemi ile izah ederek kültürel aktarım yapmak mümkündür. Orta Asya topluluklarının saygı geleneklerinden *eğilme*¹ (Krg. *жүгүнүү*, Özb. *ta'zim qilish*, Tac. *солам буюу*) geleneği örnek verilerek bu tarz saygı geleneklerinin kendi kültürlerinde de var olduğu öğrenen kitleye hatırlatılabilir. Dil öğretimi ve öğreniminde kültür karşılaştırması yapmak, bir süreliğine kendi kültürüne dışarıdan bakabilmek gibi yaklaşımlar da vardır. Fantini yabancı dil eğitimi ‘ötekilik’ ifadelerini öğrencilere tanıtmak ve öğrencilerin kendi algı ve olası etnik tutumlarını sorgulamak için değerli bir fırsat olarak görmektedir (Fantini, 2014: 848). Zira dil öğretimi ve öğrenimi sürecinde öğreticinin ve öğrenen(ler)in karşılıklı olarak kendi kültürlerinin öğreticisi, kısacası bir çeşit amatör antropolog olması gerektiğini öneren görüşler de vardır (Mc Leod, 1976: 213). Bilgi alışverişi elbette sadece belirli saygı davranışlarıyla sınırlı değildir. Bütün sosyal davranışlarda öğretici ve öğrenen arasında karşılıklı bilgi alışverişi yapılmalıdır. Bunun için öğrenme ortamı hedef dilin kültürüne farkındalık oluşturacak şekilde çeşitli görsellerle süslenebilir. Hem daha rahatlatıcı ortam hazırlamak hem de hedef dilin kültürünü somut unsurlarla tanıtmak için, ders işlenişinde hedef dilin kültürüne özgü tatlılar ve içecekler ikram edilebilir, hedef dildeki müzikler öğrenme motivasyonuna katkı sağlayabilir (Dörnyei, 2001: 41-42).

5. Bayramlar, Özel Günler ve Tarih

Somut kültür ve sosyal davranışlara bağlı saygı kültüründen sonra üçüncü tema mantalite içerikli sorularla öğrencilerin bayramlara, özel günlere dair bilgileri ile birlikte tarih bilgileri tespit edilmeye çalışıldı. Bayram ve özel günler ile ilgili soru bir öğrenci tarafından cevaplanmamıştır. On öğrenciden beşi *dinî bayramları* (*Ramazan ve Kurban Bayramları*) ve *Nevruz Bayramını* yazmışlardır. Bu bayramların bütün Türk dünyasının ortak bayramları olduğunu belirten iki öğrenci vardır. Nevruz temalı bir metnin *Altın Köprü Türkçe Öğretimi Ders Kitabı (B1)*’ (Komisyon, 2020b: 40) nda da görülmesi veya öğrencilerin kişisel genel kültür bilgileri bu farkındalığın oluşmasında etkili olmuş olmalıdır.

Dinî bayramların yanında *millî bayramları* da (*29 Ekim Cumhuriyet Bayramı, 23 Nisan Ulusal Egemenlik ve Çocuk Bayramı*) bilen iki öğrenciden biri *Nevruz* ile birlikte *Hıdırellez Bayramını* da yazmıştır. *8 Mart Dünya Kadınlar Günü, 1 Mayıs İşçi Bayramı* ve *Anneler Günü* gibi evrensel kutlama etkinlikleri iki öğrenci tarafından yazılmıştır.

¹ Gelinlerin kayınvalideleri başta olmak üzere diğer aile büyüklerini gördüklerinde gösterdikleri saygı geleneğidir.

Öğrencilerin *yeni yıla* cevaplarında yer vermemeleri iki ihtimalle açıklanabilir. Öğrencilerin çoğu ya Türkiye Türklerine has bayram ve özel günlere odaklanmışlar ya da yeni yılın Türkiye Türkçesinde bayram olarak nitelendirilmediğini bilmektedirler. Her iki ihtimalde de öğrencilerin bu konuda *kültürel farkındalıklarının* geliştiği söylenebilir. Kaynak kültürde *yeni yıl* ve *bayram* sözcüklerinin birleşmesiyle *yeni yıl bayramı* şeklinde bir tamlama vardır ve *yılbaşını* ifade etmek için kullanılır: Krg. Жаңы жыл майрамы, Rus. новый год праздник. *Yeni yılın* bu temada öğrenciler tarafından değerlendirilmemesi B2 seviyesine kadar danışman öğretmen tarafından Türkiye Türkçesinde *yeni yılın* bayram sözcüğü ile tamlama oluşturmadığı, başka bir deyişle *yeni yılın* Türkiye Türkçesinde bayram olmadığı vurgulanmasına bağlanabilir. Bu temadaki ölçüt gösteriyor ki kültürel farkındalık oluşturulurken sözcüklerin kavramsal içeriklerini göstergeleri izah etmek gerekir. *Yeni yılın bayram olmadığı kültürel farkındalık oluşturmadan* izah edilseydi Türkiye’de *yeni yılın* kutlanmadığı yanlışını da ortaya çıkarabilirdi. Kültürün doğrudan kodlandığı ya da sözcük(sel)leştirildiği sistemde bütün göstergeler kültürel dir. Kültürel unsurlar çoğunlukla kültür buzağının görünen, yani sözcüksel kısmıdır (Riley, 2007: 41). Hedef dildeki sözcüklerin (göstergelerin) önce simgesel (yazı ile) ardından içerik şeklinde gerçekleştiği –ana dil ediniminde bu durum tam tersine işler- unutulmamalıdır. Böylece hedef dildeki sözcüklerin (göstergelerin) hangi kavram veya kavramları karşıladıkları öğretici tarafından açıklandığında sözcüklerin doğru bağlamda kullanıldığı görülür. Nababan, sözcük öğretiminde başta mecazlar ve diğer edebî sanatlarla kullanılan cümle örneklerini de tavsiye etmektedir (Nababan,1974: 22). Öğrencilerin cevaplarda kaydetmediği fakat Türkiye Türkçesi öğrenen hazırlık sınıfı öğrencilerinin ortak kültürel değerlere yoğunlaşmasını sağlayacak ve dil öğrenme motivasyonlarını artıracak daha başka kültürel unsurlar da vardır. Özellikle İslamiyet kaynaklı ahlaki değerler ve İslamiyet öncesi inanışlara ait bazı ritüellerin bugüne yansımaları gibi. Bu noktada karşılaşılabilecek sorun öğrenenlerin genellikle hedef kültürdeki benzerliklerin farkında olmamalarıdır. Öğreticinin *Türk Halk Bilimi* alanında belirli (temel veya orta seviyede) akademik bilgi birikimine sahip olması, bu sayede birtakım ritüelleri de açıklayabilme yetisine de sahip olması *kültürel farkındalık oluşturmada* yararlı olur.

1. Okuyalım-Eğleştirelim

Avrasya'nın Yeni Yıl Bayramı: Nevruz

12 hayvanlı takvimde 21 Mart yeni yılın başlangıcı olarak kabul edilir. Bu tarihte gece ve gündüz eşitlenir. Havalarda ısınmaya, tabiat canlanmaya başlar. Bu özel gün, geniş Avrasya coğrafyasında binlerce yıldır farklı adlarla kutlanmaktadır. Bu adlardan en yaygını "Nevruz" dur. Farsçada Nevruz "yeni gün" anlamına gelir. Nevruz genellikle 2009 yılında "Dünya Manevi Kültür Mirası Listesi"ne alınmış ve kısa süre sonra da 21 Mart tarihi, Birleşmiş Milletler tarafından Dünya Nevruz Bayramı olarak ilan edilmiştir.

Nevruz Türk kültüründe dirliğin, bolluğun ve bereketin kaynağı olarak görülür ve Türkistan'dan Balkanlara kadar tüm Türk toplulukları tarafından coşkuyla kutlanır. Nevruz günü ateş yakmak ve üzerinden atlamak bir gelenektir. Özellikle akşamın çok büyük ateşler yakılır, şarkılar söylenir, danslar edilir ve Nevruz'a özgü yemekler pişirilir.

Türk mitolojisinde Nevruz, demirden dağın eritilmesini ve Ergenekon'dan çıkış temsil eder. Bu nedenle Türkiye'deki kutlamalarda temsili olarak örs üzerinde demir dövülür. Manisa'ya gelince geleneksel olarak Mesir Macunu Şenlikleri düzenlenir. Azerbaycan'da çocuklara renkli yumurtalar dağıtılır. Kazakistan'da her evde "Nevruz Köje" hazırlanır. Kırgızistan'da büyük ateşler yakılır "Sümölök" pişirilir. Oyunlar oynanır, yarışmalar ve kökbörü müsabakaları tertip edilir.

1. Türk kültüründe Nevruz

2. Nevruz Birleşmiş Milletler tarafından

3. Türk mitolojisinde Nevruz

4. Kutlamalar sırasında

büyük ateşler yakılır.

Ergenekon'dan çıkışın sembolüdür.

bayram olarak kabul edilmiştir.

yeniden doğuşun simgesi sayılır.

Figür 4: *Avrasya'nın Yeni Yıl Bayramı: Nevruz* (Okuyalım-İşaretleyelim) metni (Komisyon, 2020b: 40)

Kültürel farkındalık oluşturma sadece sözcüklerin kavramsal içeriğinin öğretimiyle sınırlı değildir. Hedef ve kaynak kültür ne kadar benzer olsalar da uzak ve yakın tarihlerde farklı yaşanmışlıkların ve farklı olayların öğretiminin zaman aldığı bir gerçektir. Millî bayramları kutlama etkinlikleri toplumsal davranışa dönüştüğü ve gelenekselleştiği için kültür sayılırlar. Bu amaçla öğrencilerin tarihî farkındalıklarını ölçücü “*Uzak ve yakın tarihlerde yaşanan olaylardan hangilerini biliyorsunuz?*” gibi bir soru da sorulmuştur. Bir öğrencinin Eski SSCB ülkelerinin yakın tarihine izler bırakan *23 Şubat Vatan Savunucuları Günü* (Krg. *23- февраль Ата Мекенди коргоочулардын күнү*, Rus. *23- Февраля День Защитника Отечества*) ve 9 Mayıs Zafer Bayramı (Krg. *9- май Улуу Ата Мекендик согуш*, Rus. *9- Мая Великая Отечественная Война*) nı yanıt olarak yazması bu olayların Türkiye tarihinde de yaşandığı, dolayısıyla Türkiye’de de zafer etkinliklerinin kutlanması gerektiğini düşünebileceklerini göstermektedir. Bu tarihî olayların hedef dilin kültüründe olmadığı öğrenildiğinde konu ile ilgili tepkiler genellikle şu şekilde gerçekleşir: Öğrenciler kendi değerlerine göre karşılaştırdıklarında başka kültürleri yargılama eğiliminde olabilir ve diğer insanların inanç ve tutumlarının yanlış ve kabul edilemez olduğunu varsayabilirler (Belli, 2018: 103). Yukarıdaki belirtilen olayların tarihî arka planlarının ve Türkiye tarihinde yaşanmamış olmasının izahı öğreticinin tarih bilgisine bağlıdır.

Tarihî farkındalığın ölçüldüğü soruya iki öğrenci *18 Mart Çanakkale Zaferi’ni*, bir öğrenci de tarih belirtmeksizin *İstanbul’un fethini* bildiğini yazmışlardır. Bu farkındalıklar KTMÜ resmî web sayfası (www.manas.edu.kg) ndaki güncel duyurulara ve yine KTMÜ resmî sosyal medya hesabındaki (instagram: manasuniv.) güncel paylaşımlara bağlanabilir. Üç öğrenci soruyu yanıtsız bırakmış, kalan öğrenciler ise soru içeriğini yanlış anlayarak yakın tarihlerdeki popüler olaylardan bahsetmişlerdir. Bu konuda öğreticinin hedef dilin tarihindeki yaşanmışlıklara ilgisini çekecek görsel materyaller hazırlaması ve tarihî olayların kutlama yıl dönümlerinden önce sunum ödevleri vermesi *kültürel farkındalık oluşturmaya* katkı sağlayabilir.

Öğrencilerin hedef dilin kültürü ile ilgili meraklarını uyandırmak ve bu çerçevede yabancı dil sınıfını sadece dilin öğretildiği bir ortam değil aynı zamanda konuşmacılar arasında geçen iletişimle ilgili çeşitli öğrenme ortamlarını sunmak olmalıdır (Çakır, 2011: 250). Benzer şekilde hedef kültür ile öğrencilerin yerel kültürü arasındaki minimum farklara odaklanan 5-10 dakikalık sunumlar öneren yaklaşımlar da vardır (Taylor ve Sorenson, 1961: 351). Bu yaklaşım sayesinde yakın ve uzak tarih bilgisini artırıcı sunumlar hazırlanabilir.

6. Eğitim

Kaynak ve hedef kültürün kesiştiği nokta öğretim ve öğrenim sürecidir. Öğrencilerin hazırlık sınıfı öncesi eğitim-öğretim hayatları ile hazırlık sınıfındaki eğitim-öğretim hayatlarının karşılaştırılmasına yönelik soruya (*Hazırlık sınıfı eğitim hayatınızda neleri değiştirdi?*) sekiz öğrenci *hayatlarındaki en büyük değişikliğin Türkçe ve Türk (Türkiye Türkleri) kültürünü öğrenmek, yeni arkadaşlarla tanışmak olduğunu* belirtmiştir. Sekiz öğrenciden ikisi *Türk kültürünü öğrenmeye devam edeceklerini* ve *Türkiye’yi ziyaret etmek istediklerini* belirtmişlerdir. Bir öğrenci soruyu yanlış anlayarak ya da yetiştiremeyerek sadece *hazırlık sınıfı öncesi eğitim-öğretim hayatından* bahsetmiş, bir öğrenci *hayatında hiçbir şeyin değişmediğini*, bir öğrenci de *elinden geldiğince Türkçeyi iyi öğrenmek istediği* yazmıştır. Bu yanıtlar Türkiye Türkçesini ve Türkiye Türklerinin kültürünü öğrenme motivasyonunun teoride yüksek olduğunu göstermektedir.

Bir öğrencinin değerlendirme kâğıdına kimlik bilgisini soyad-ad sıralaması ile yazması (*Ulanova Altınay*) eğitim kültürü bağlamında değinilmesi gereken bir husustur. Soyut ve somut kültürle doğrudan bağlantısı olmasa da soyad-ad sıralaması ile kimlik bilgisi vermek SSCB eğitim-öğretim kültürü ve geleneğinin ürünüdür. SSCB eğitim-öğretim geleneği ile bağlantılı; başarılı öğrencilere verilen ‘*kızıl diploma*’ (Krg. *Кызыл диплом*, Rus. *Красный диплом*) ile nesli tükenmekte olan hayvanlar listesini belirtmek için kullanılan ‘*kızıl kitap*’ (Krg. *Кызыл китеп*, Rus. *красная книга*) terimleridir. *Dünya Doğa ve Doğal Kaynakları Koruma Birliği* (*International Union for Conservation of Nature and Natural Resources*) nin *Kırmızı Liste* (*Red List*) olarak adlandırdığı terim Kırgızistan’da *Kızıl Kitap* olarak adlandırılır. Dolayısıyla Türkiye Türkçesi öğrenenler yazılı ve sözlü becerilerinde sıklıkla *derece ile okul*

bitirmek yerine kızıl diploma ile okul bitirmek; nesli tükenmekte olan hayvanlar yerine kırmızı/kızıl kitaptaki hayvanlar ya da kırmızı/kızıl kitaba giren hayvanlar ifadelerini kullanabilmektedirler. Bu tarz eğitim terminolojileri ve geleneklerinin lokal olduğu, Türkiye Türkçesi öğreniminde Türkiye Türkçesi terminolojisi kullanılması gerektiği vurgulanmaktadır. Fakat her alışkanlık gibi uzun süre devam edegelen eğitim kültürüne ait alışkanlıkların Türkiye Türkçesi pratiğinde doğru kullanımı zaman alabilmektedir.

Sonuç

Kırgızistan'da Türkiye Türklerinin kültürünü ve Türkiye'yi tanıma 1990'lı yıllara göre çok değişmiştir. Son yıllarda internet ve sosyal medyanın yaygınlaşması, karşılıklı ziyaretlerin artması ve en önemlisi bölgede Türkiye Türkçesi öğrenenlerin çoğalmasıyla Türkiye Türklerinin kültürünü ve Türkiye'yi tanıyanların sayısı artmıştır. Ancak Türkiye Türklerinin kültürü ve Türkiye ile ilgili yanlış bilgi ve algılara sahip olacak olanların –Türkiye Türkçesi öğrenenler de dâhil- bulunması mümkündür. Türkiye Türkçesinin Kırgızistan'da öğretiminde kültür bilgisi konusunda yeterli olunması, sahip olunan her türlü bilginin öğretim sürecinde uygun zamanlarda paylaşılması sosyal hayattaki ve sanal dünyadaki paylaşımlardan daha farklı, daha profesyonel olmalıdır. En başta dil öğrenenlerin kendi kültürleri dışındaki kültürleri de öğrenmeye ve onlara ilgi duymaya açık hâle getirmek için dil öğrenmedeki amaca, dil öğrenenlerin yaş gruplarına göre stratejiler geliştirilebilir. Burada incelendiği gibi eğer dil öğrenen 'hazırlık sınıfı' öğrencisi ise aynı zamanda fakülte öğrencisi adaydır. Bu tarz öğrenen grubuna üniversite sözcüğünün etimolojisinden hareket edilerek 'evrensellik', 'evrensel düşünme', 'diğer kültürlere saygı duyma gerekliliği' vurgusu yapılabilir. Çok uluslu öğrenme ortamlarında (Orta Asya için Türk toplulukları yanında Rus, Ukraynalı, Tacik, Afgan, Kafkasyalı milletler vd.) farklı kültürler öğrenme ortamında bir araya gelmişse diğer ulusların kültürleri ile ilgili mizah oluşturmama, farklı kültürleri entelektüel düzeyde veya o düzeye yakın çerçevede karşılaştırma kuralı ilk derslerden itibaren belirli periyotlarla vurgulandığında bu tutum öğrenenlerde alışkanlık hâline gelir.

Scheu (1996: 38) hedef dilin kültürüne ait değerlerin ve yaşam kalıplarının öğrenenler için alternatif yaşam biçimi olarak önerilebileceğini söylemektedir. Hedef kültürün alternatif bir yaşam biçimi olmasının kabul edilebilirliği öğrenenin kişisel tercihine bağlıdır. Öğretici ancak öğrenen için uygun pratikleri biraz daha vurgulayarak bu yolda farkındalık oluşturabilir. O veya bu şekilde öğrenenlerden birincil beklenti bütün kültürlere karşı onların hoşgörü edinmelerini sağlamaktır. Hedef dili içselleştirmek, hedef dilin kültürel katmanlarına ilgi duyulmasını sağlamada en büyük görev öğreticiye düşer. Öğretim ve öğrenim ortamında kültürel hoşgörü bilincini yerleştirme bütün dil öğretim ortamları için lazım olan evrensel bir olgudur.

Türkiye Türkçesinin Kırgızistan'da öğretilmesi ile ilgili olarak bu nitel çalışma gösteriyor ki öğrenenler hedef kültürün somut kültürel eserlerine, sosyal davranışlarına, bayram ve özel günlerine kayıtsız değillerdir. Öğrenenlerin bu temalarda az veya çok bilgi sahibi oldukları söylenebilir. Ancak benzer öğretim ortamlarında öğrenenlerin bazı kültürel temalarda yanlış bilgilendirilmiş olabilecekleri veya kişisel bazı tutumları hedef kültürün bir parçası zannedebilmeleri ihtimali göz önünde bulundurulup dil öğreticisi tarafından hedef ve kaynak dilin kültürlerine ait bilgiler her zaman canlı tutulmalıdır. Öğretim ortamına yeni girmiş, kaynak kültüre yabancı bir öğretici kaynak kültürü öğrenmek için dil öğrenenlerin bilgisine başvurabilir.

Öğreticinin kültürel unsurları iyi bilip öğretim süreci boyunca *kültürel farkındalık oluşturmadan* kültürel aktarım yapması onu durağan ders materyallerinden farklı bir konuma getirmez. Bu nedenle öğretici her dil bilgisi kuralı, söz varlığı öğretiminden önce yaptığı gibi *kültürel farkındalık oluşturma* planı yapmalı, kültürel unsurların içerikleri ve arka planlarındaki oluşumları ile ilgili açıklayıcı tutum içinde olmalıdır.

Kültürel farkındalık oluşturmada öğreticinin plan ve tutumu öğrenenlerin hazır bulunurlukları ve motivasyonlarına göre şekillenir. Dolayısıyla öğretim sürecinin her anında yoğun sözlü kültür aktarımı gibi bir durum da doğru değildir. Dolayısıyla sözsüz kültür aktarımı için sınıf ortamı hedef kültüre dair farkındalık oluşturacak şekilde tasarlanabilir. Burada kullanılacak materyaller genellikle bayrak, harita,

Türk tarihine yön vermiş kişiler, ünlü bilim adamları, sanatçılar ve sporculara ait resimler ve onların biyografileri olabilir. Bu tarz görselleri hazırlama öğreticinin tasarlama becerisine göre farklılık gösterebilir. Önemli olan öğretim ortamının hedef kültürü hatırlatacak ve yaşatacak biçimde olmasıdır.

Kısaltmalar

SSCB: Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği
KTMÜ: Kırgızistan-Türkiye Manas Üniversitesi
TV: Televizyon

Kaynakça

- Belli, S. A. (2018). A study on ELT students' cultural awareness and attitudes towards incorporation of target culture into language instruction, *Journal of Language and Linguistic Studies*, 14 (1), 102-124.
- Çakır, İ. (2011). Yabancı Dil Öğrenme Ortamlarında Kültürün Rolü. *Milli Eğitim*, Sayı 190, Bahar/2011, 248-255.
- Çiftçınar, B. & Tanır, A. (2013). Yabancı Dil Öğretiminde Dil-Kültür İlişkisi ve Dil Erozyonu. *Kültür Evreni*, Cilt-Sayı 17, 99-109.
- Dörnyei, Z. (2001). *Motivational Strategies in the Language Classroom*, Cambridge Language Teaching Library, 1st Edition.
- İşcan, A. (2017). Yabancı Dil Olarak Türkçe Öğretiminde Kültür Aktarım Aracı Olarak Filmlerden Yararlanma, *AÜ Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi TAED*, 58, Erzurum, 437-452.
- Komisyon (2020a). *Altın Köprü Türkçe Öğretimi Ders Kitabı A2*. Bişkek: KTMÜ Yayını.
- Komisyon (2020b). *Altın Köprü Türkçe Öğretimi Ders Kitabı B1*. Bişkek: KTMÜ Yayını.
- Kramsch, C. (1993). *Context and Culture in Language Teaching*. Oxford: Oxford University Press.
- McLeod, B. (1976). The Relevance of Anthropology to Language Teaching. *TESOL Quarterly*, Jun. 1976, Vol.10, No.2 (Jun.1976), 211-220.
- Memiş, M.R. (2016). Yabancı Dil Öğretiminde Eğitim Ortamı ve Kültür Aktarımı. *Turkish Studies-International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, Volume 11/9, Spring 2016, 605-616.
- Nababan, P.W.J. (1974). Language, Culture, and Language Teaching, *RELC Journal*, 5, 2, Dec. 1974, 18-30.
- Negro, I. (2013). Teaching culture in the foreign language classroom, *Aportaciones para una educación lingüística y literaria en el siglo XXI*, 27, *Universidad Complutense*, 1-12.
- Ökten, C.E. & Kavanoz S. (2014). Yabancı Dil Olarak Türkçe Öğretimi Hedefleyen Ders Kitaplarında Kültür Aktarımı, *Turkish Studies-International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, Volume 9/3, Winter 2014, Ankara/Turkey, 845-862.
- Riley, Ph. (2007). *Language, Culture and Identity*. An Ethnolinguistic Perspective, Continuum, London.
- Scheu, D. (1996). Integrating Cultural Activities In The Foreign Language Classroom. *Caudernas de Filologia Inglesa*, 511, 35-50.
- Stern, H.H. (1983). *Fundamental Concepts of Language Teaching*. Oxford University Press, Oxford.
- Taylor, D. & Sorenson, J. (1961). Culture Capsules. *Modern Language Journal*, 45 (Dec. 1961), 350-364.
- Williams, M. (1994). Motivation in foreign and second language learning: An interactive perspective. *Educational and Child Psychology*, 11 (2), 77-84.